

תשלום דמי השכירות / קג.

תוכן

- א. מחלוקת הראשונים בחיוב התשלום בינפל הבית'
- ב. מחלוקת הראשונים בהבנת מהות השכירות
- ג. דין 'שכירות אינה משתלמת אלא בסוף' ע"פ ההבנות השונות
- ד. יסוד תשלום דמי השכירות ע"פ ההבנות השונות במהות השכירות
- ה. סתירת הסוגיות לגבי תשלום דמי השכירות במציאות של אונס
- ו. שיטת התוס' והרא"ש בביאור הסוגיות
- ז. שיטת הרשב"א
- ח. שיטת הרא"ה
- ט. דין עבד שחלה לעומת דין אונס בשכירות
- י. שיטת הרמב"ם
- יא. הערה בדברי קצוה"ח ע"פ ההבנות במהות התשלומים.
- יב. סיכום

א. מחלוקת הראשונים בחיוב התשלום בינפל הבית'

המשנה (קג.) דנה לגבי חיובי המשכיר כשהבית המושכר נפל: "המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית". **הגמרא** מבררת באיזה מציאות מדובר:

"היכי דמי, אי דאמר ליה בית זה נפל אזל ליה אי דאמר ליה בית סתם אחד אמאי לא יעשנו שנים קטן אמאי לא יעשנו גדול. אמר ריש לקיש דאמר ליה בית שאני משכיר לך מדת ארכו כך וכך".

דהיינו, המשכיר חייב להעמיד לשוכר בית (באותו גודל), במקום הבית שנפל כשהסכם השכירות היה 'בית סתם'. אך כשהסכם השכירות היה 'בית זה', המשכיר אינו חייב להעמיד בית חדש לשוכר מכוון שסוכם דווקא על בית זה.

נחלקו הראשונים כמה צריך השוכר לשלם בעבור השימוש במציאות זו שהבית נפל.

הרמב"ן (ד"ה אי) כותב: "אי דא"ל בית זה נפל אזל. פירוש, ונותן לו שכירות ימים שדר בו ואין להם זה על זה כלום"¹. לפי הרמב"ן והמהר"ם השוכר צריך לשלם רק על מה שהשתמש.

הריטב"א (ד"ה היכי) בשם **הרא"ה** כותב: "ודעת רבינו, דהא דאמרין נפל אזדא לגביה אמרינן וחייב השוכר לפרוע השכירות, ואע"פ שעדיין לא נתן הרי זה כלוקח בית ונפל קודם שיפרע דמיו"².

בכדי לעמוד על יסוד מחלוקת הראשונים, יש להתבונן בהגדרת תשלום דמי השכירות.

¹ כן כתב **המהר"ם** (הובא בתשובות מיימוניות ספר משפטים סי' מז).

² כן כתב **הר"ש משאנץ** (הובא בתשובות מיימוניות ספר משפטים סי' כז).

ניתן להבין בשתי הבנות מרכזיות :

א. התשלום הוא על השימוש.

ב. התשלום הוא על עצם קניית זכות השימוש בחפץ השכור.

לכאורה נראה, ששתי ההבנות תלויות בהבנת עיקר מהות השכירות.

ב. מחלוקת הראשונים בהבנת מהות השכירות

הגמ' (נו :) אומרת :

"בעי רבי זירא, שכירות יש לו אונאה או אין לו אונאה ממכר אמר רחמנא אבל לא שכירות או דלמא לא שנא. אמר ליה אביי, מי כתיב ממכר לעולם ממכר סתמא כתיב והאי נמי ביומיה מכירה היא".

משמע מהגמ' ששכירות היא מכירה לזמן. הראשונים מקשים שמהגמ' בע"ז (טו.) משמע להיפך ששכירות לא מוגדרת כמכירה.

התוס' (שם ד"ה והאי) מתרצים, וז"ל: "וי"ל, דהכא גבי אונאה כתיב ממכר מיותר לרבות שכירות".
כדברי התוס' בב"מ כותבים גם התוס' בע"ז (טו. ד"ה והשתא).

משמע מדבריהם, ששכירות אינה מכר, ורק לגבי אונאה ישנו לימוד מיוחד שדין שכירות כמכר. לפ"ז נראה, שלפי התוס', שכירות היא הסכם התחייבות חוזי.

הנמוקי יוסף [לב.] מתרץ בשם הר"ן :

"והא דאמרין דשכירות מכירה ליומא וקניא, היינו לענין שישתמש בו כל ימי שכירותו אבל גוף הדבר אינו קנוי כלל, ומשום הכי אסרינן להשכיר בית דירה לעכו"ם דכיון דגוף הבית של ישראל הוא שפיר קרינא ביה ולא תביא תועבה אל ביתך".

משמע, ששכירות היא קניין זכיות לשוכר בחפץ השכור, ו'הניית הגוף' מכורה לו, אבל גוף החפץ עדיין של המשכיר, כעין קניין הגוף לפירותיו.

כדברי הנימוקי משמע גם מדברי **הרמב"ם** (שכירות ז, א) : "כשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקח וממכר כך מתנה בשכירות, ששכירות מכירה לזמן קצוב הוא".

וכן כותב בהל' מכירה (כג, א) :

"מקנה אדם הגוף לפירותיו, בין במכר בין במתנה בין במתנת שכיב מרע, ואין זה כמקנה דבר שלא בא לעולם, שהרי הגוף מצוי והקנה לפירות. הא למה זה דומה, לשוכר בית או שדה לחבירו, שלא הקנה לו הגוף אלא הניית הגוף".

א"כ, גם מדברי הרמב"ם עולה שקיים מימד קנייני בשכירות, אך הקניין אינו של הגוף עצמו אלא של הנאת הגוף.

בעניין זה נחלקו גם הפוסקים לדינא : **מהש"ך** (ח"מ סי' שלד ס"ק ב) משמע שפוסק כהתוס', שכעקרון שכירות אינה כמכר³. אולם, **המחנה אפרים** (שכירות סי' ה) מכריע ששכירות היא כמכר.

³ וכ"כ **הש"ך** (סי' שיג ס"ק א). וכן היא שיטתו לגבי שכירות פועלים, שפועל אין גופו קנוי (סי' שלג ס"ק כה).

לכאורה נראה, ששתי הבנות אלו במהות השכירות, האם שכירות היא כמכר או כהסכם, עומדות בבסיס השאלה על מה התשלום. אם שכירות היא הסכם, התשלום הוא רק על השימוש, ואילו אם שכירות היא כמכר, התשלום הוא על עצם הקניין, ככל מכר רגיל.

ג. דין 'שכירות אינה משתלמת אלא בסוף' ע"פ ההבנות השונות

המשנה (סה.) אומרת:

"מרבין על השכר ואין מרבין על המכר. כיצד, השכיר לו את חצרו ואמר לו- אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה, ואם של חודש בחודש סלע בחודש- מותר. מכר לו את שדהו ואמר לו- אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז, ואם לגורן בשנים עשר מנה- אסור".

הגמ' מבארת: "מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. רבה ור' יוסף דאמרי תרוייהו, שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". מדברי המשנה והגמ' עולה, שישנו חילוק בין שכירות לבין מכר. במכר התשלום הוא בשעת הקניין, ואילו בשכירות הוא בסוף ימי השכירות⁴.

לפי שיטת התוס', ששכירות אינה כמכר, הסוגיא מוסברת. במכר ובקנייה התשלום הוא על עצם הקנייה, ולכן התשלום הוא בשעת הקנייה. אולם בשכירות, שאינה מכר אלא הסכם בלבד, התשלום הוא על השימוש, ולכן התשלום הוא בתום השימוש. אולם לפי שיטת הנימו"י, יש להבין את החילוק בין מכירה לשכירות, שהרי גם שכירות היא מכר, ובפשטות התשלום אמור להיות על הקנייה, וא"כ מדוע שכירות אינה משתלמת אלא בסוף'.

הקהילות יעקב (סי' מו) כותב בביאור העניין:

"ויש לפרש, דעבור קניית שעבודים דשכירות אינו מתחייב בתשלומין, דקניין זה הקנה לו בלא מחיר, רק שעיקר עניין שכירות הוא להתחייב תשלומין עבור ההשתמשות [ואפילו לא נשתמש בפועל מ"מ עבור הא דקאי ברשותיה להשתמש מתחייב בדמיון], ואע"פ שכבר קנאה לשיעבודים דשכירות, מ"מ הקניין לא היה שיהא לו זכות השתמשות בחינם, אלא יש לו זכות השתמשות במחיר שפסקו ביניהם".

לפי הבנה זו עולה, שאע"פ ששכירות היא כמכר, התשלום אינו על עצם הקנייה אלא על זכות השימוש בחפץ⁵.

ד. יסוד תשלום דמי השכירות ע"פ ההבנות השונות במהות השכירות

כאמור, נחלקו הרמב"ן והרא"ה בדין 'נפל הבית', האם השוכר חייב לשלם את דמי השכירות גם על הזמן שלאחר שהבית נפל: לפי הרמב"ן אינו משלם, ואילו לפי הרא"ה משלם.

⁴ **הגמ' קידושין** (מח.). מביאה דין נוסף לגבי שכירות- 'ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף', וא"כ ישנו חילוק נוסף בין שכירות למכר.

⁵ ע"י בספר 'חוק לישראל- שכירות ושאליה' (עמ' 24-27) שדן בעניין זה ומבאר, שלמרות ששכירות היא כמכר, היות והשוכר אינו זוכה בגוף החפץ השכור אלא רק בזכות השימוש בו, ניתן להבין שהתשלום אינו על הקניין אלא על השימוש.

ע"פ האמור נראה, שהרא"ה והרמב"ן חלוקים באופן עקרוני בהבנת יסוד דמי השכירות: לפי הרא"ה, התשלום הוא על עצם הקניין, ככל קניין רגיל, ולכן השוכר צריך לשלם גם אם נפל הבית. לעומת זאת, לפי הרמב"ן, התשלום הוא על השימוש. לכן כאשר השוכר אינו יכול להשתמש בבית, מכיוון שהוא נפל, אינו משלם.⁶

לפי"ז ניתן להקשות על הרא"ה וסיעתו, שהרי מהסוגיות עולה שישנו חילוק בין התשלום במכר לבין התשלום בשכירות, ש"שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף" וישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ואם גם בשכירות התשלום הוא על עצם הקנייה, כמו במכר רגיל, מה מקום יש לחלק בינה לבין כל מכר.

הדברות משה (ח"ג סי' ד ענף א) מתרץ, שדין הגמי' שישכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, אינו נובע מהגדרת שכירות, אלא הוא חידוש שחידשה התורה מגזירת הכתוב.

עפ"ז מתבארת הגמי': "אמר רבא, דקו בה רבנן בהא מילתא ואוקמא אקרא, 'כשכיר שנה בשנה' שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת".

משמע שהגמי' נצרכה ללמוד ששכירות משתלמת בסוף מפסוק ולא מסברא.⁷

ה. סתירת הסוגיות לגבי תשלום דמי השכירות במציאות של אונס

הגמי' אומרת (עט):

"נתנו רבנן: השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, רבי נתן אומר: אם נתן לא יטול, ואם לא נתן - לא יתן. היכי דמי, אילימא בספינה זו, ויין סתם - אם נתן אמאי לא יטול, נימא ליה: הב לי ספינתא, דאנא מיייתנא חמרא. אלא בספינה סתם ויין זה, אם לא נתן אמאי לא יתן. נימא ליה: הב לי ההוא חמרא, ואנא מיייתנא ספינתא. אמר רב פפא: לא משכחת לה אלא בספינה זו ויין זה, אבל בספינה סתם ויין סתם - חולקין."

הגמי' אומרת שכאשר יש הסכם שכירות בין שני אנשים, אם אחד מהם לא יכול לעמוד בהסכם הוא מפסיד. ולכן 'בספינה סתם ויין זה' - צריך השוכר לשלם מכוון שהוא איננו יכול להעמיד יין אחר, ואילו בעל הספינה יכול להעמיד ספינה אחרת. 'ובספינה זו ויין סתם' - השוכר לא צריך לשלם מכוון שהוא יכול לקיים את התנאי. וכאשר אף אחד איננו יכול לקיים את ההסכם - אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. וכאשר שניהם יכולים לקיים את ההסכם - יחלקו.

מסוגיית זו עולה, שהשוכר חייב לשלם אע"פ שלא השתמש כל הזמן בספינה, מפני שאינו יכול לקיים את תנאו.

הראשונים מקשים מסוגיית הגמי' (עז). האומרת:

⁶ כך מבאר הקובץ הערות (סי' נג אות ג). אולם החזו"א (ב"ק סי' כג אות י) כותב בביאור טעמו של הרמב"ן: "דאע"ג דשכירות ליומא ממכר הוא, מ"מ יש מקום לומר דכשנפל תוך זמן השכירות נחשב כלא היה לבית זמן רק עד הנפילה, אע"ג דהנפילה חשיבא נולד ולא שייך לומר איגלאי למפרע דהיה עומד לכך, מ"מ לעניין קניין זמן נמצא דמכר זמן שאינו בעולם כלל. ועוד י"ל, דחשיב כתנאי שאם יפול לא שכר על זמן שלאחר נפילה". מדברי החזו"א עולה, שאין הכרח בשיטת הרמב"ן לומר שהתשלום הוא על השימוש, ויתכן שהתשלום הוא על הקניין. עכ"פ, בשיטת הרא"ה נראה מוכרח שהתשלום הוא על עצם הקנייה.

⁷ לפ"ז ניתן לבאר שאף מחלוקת הגמרא קידושין (מח). האם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או אינה אלא לבסוף, אינה נובעת מהגדרת שכירות, אלא לאחר שגזרה התורה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, מסתפקת הגמי' האם החיוב לשלם הוא בסוף או בכל רגע ורגע.

"ואמר רבא: האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא, ואתא מטרא פסידא דפועלים. אתא נהרא פסידא דבעל הבית, ויהיב להו כפועל בטל. ואמר רבא: האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא, ופסק נהרא בפלגא דיומא. אי לא עביד דפסיק - פסידא דפועלים. עביד דפסיק, אי בני מתא - פסידא דפועלים, לאו בני מתא - פסידא דבעל הבית."

משמע מסוגיית הגמ', שבכל מקום שקרה אונס (כגון ירד גשם) שבעה"ב והפועלים לא צריכים לידע זה פסידא דפועלים ומשלם להם את מה שעשו ותו לא, אא"כ בעה"ב פשע שלא הודיע לפועלים (כגון שהגיע נהר).

עפ"י מקשים **התוס'** (עט. ד"ה אלא), מדוע בגמ' אצלנו שטבעה ספינתו באונס צריך השוכר לשלם למשכיר גם על הדרך שהספינה לא הלכה.

ו. שיטת התוס' והרא"ש בביאור הסוגיות

התוס' (עט. ד"ה אלא) מתרצים:

"ותירץ ריב"ן, דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו, אינו נותן להם כלום, אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספינתו, כפועל בטל מיהא אית ליה, כיון שמזומן לקיים תנאו".
מדברי התוס' עולה, שהדין העיקרי הוא העולה מהגמ' (עז.) שהתשלום הוא רק הזמן שהשתמש בפועל, ובגמ' (עט.) קיימת סיבה מיוחדת המחייבת את השוכר לשלם גם על הזמן שלא השתמש בספינה - "שהמשכיר הפסיד ספינתו"⁸.

תוס' (עט: ד"ה אי) מביאים הסבר נוסף לסוגיא:

"וריב"ם פירש, הא דפריך בספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן, לא פריך אלא אמאי לא יתן שכר חצי הדרך שכבר הלך, אבל שכר חצי הדרך שלא פשיטא שלא יתן, כיון שהוא אנוס".
לפי שיטת ריב"ם, גם כאשר קיימת פסידא דמשכיר, השוכר אינו משלם על הדרך שלא הלך בה, אלא התשלום הוא רק על הדרך שהלך בה.

הרא"ש (סי' יא) מביא, שהרי"ף סובר שהשוכר צריך לשלם גם על הדרך שלא הלך בה. הרא"ש עצמו חולק עליו וכותב:

"ולא נהירא מה שפירש ויהיב ליה כוליה אגריה, דהא לעיל משמע דכל אונסא שאירע לבעל הבית שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים פסידא דפועלים, גבי האי מאן דאגר אגירי לדוולא ופסק נהרא בפלגא דיומא דאמר אי נהרא לא עביד לאיסתכורי פסידא דפועלים ולא דבעל הבית אע"ג דקיימי פועלים מאחר דאניס בעל הבית, הלכך לא יתן אלא שכר חצי הדרך".
מדברי הרא"ש עולה, שהוא סובר כשיטת הריב"ם, שגם ב"שוכר את הספינה וטבעה בחצי הדרך" השוכר אינו צריך לשלם על הדרך שלא הלך בה.

הריטב"א (עט: ד"ה אבל) מבאר בשם מורו (הרא"ה) את הסוגיא באופן אחר:

⁸ יש להעיר, שלכאורה לא ברור מדוע העובדה שהמשכיר הפסיד ספינתו היא סיבת חיוב לגבי השוכר המחייבתו לשלם גם על הזמן שלא השתמש בספינה. **החזו"א** (סי' כג אות יב) כותב בביאור דברי התוס': "ונראה, דלעולם שכר שהמשכיר נוטל כלול בו אחריות של אונסין, דכל הדרכים בחזקת סכנה, ואם באמת אירע אונס הו"ל כשימש השוכר בספינה שימוש יתירא ואשר נשתעבד בשביל ספק זה".

"...לכך פירש הוא ז"ל, אם נתן אפילו כל השכר לא יטול ממנו כלום ואם לא נתן לו כלום לא יתן לו כלום, ומיירי כשאין זו שכירות ספינה לחוד כשוכר את החמור, אלא שנתחייב לו להוליך יינו עד מקום פלוני הן בספינה זו הן בספינה סתם, וכעין קבלנות היא שמוטלת עליו לעשות, ואין אחד מהם יכול לחזור בו כלל, שכן דרך הספנין מוליכי הסחורות על הרוב... דכי אמרינן פסידא דפועלים דוקא פועל או קבלן דעלמא שלא נשכר אלא בדיבור בעלמא, אבל קבלן שנתחייב לגמרי להוליך דבר ידוע או לעשותו ומשך הדבר ודאי כל שאין העכבה מצדו ואירע בו שום אונס אין לו להפסיד משכרו כלום" וכו'.

מדברי הריטב"א עולה, שכעקרון השוכר אינו משלם על הזמן שלא השתמש בפועל, אך כל זה בשכירות רגילה, ואילו הסוגיא לגבי "השוכר את הספינה" עוסקת בהתחייבות מיוחדת, כעין קבלנות, ולכן בה יש לשלם גם על הזמן שלמעשה לא היה יכול להשתמש.

א"כ, מדברי התוס', הרא"ש והריטב"א בפשטות עולה, שבמציאות רגילה שהשוכר לא היה יכול להשתמש בחפץ השכור מחמת אונס, השוכר משלם רק על הזמן שהשתמש בפועל.

ז. שיטת הרשב"א

הרשב"א (שו"ת ח"ו סי' רכד) כותב:

"...ועוד תדע, שאעפ"י שמת הבעל הבית עד שלא השלימו כל המהלך, קנה השכיר כל שכירותו... ועוד דבפרק השוכר את האומנין (עט.) תניא השוכר את הספינה וטבעה בחצי הדרך משום ר' נתן אמרו אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן ואוקימנא בספינה זו וביין זה הא ביין זה ובספינה סתם אפי' לא נתן יתן דא"ל הכי הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינתא וכ"ש כאן דהו"ל כחמרא וקי"ל דא"ל הא ספינתא אייתי ההוא חמרא" וכו'.

א"כ, הרשב"א לומד בדברי הגמ' בדין "השוכר את הספינה", שאדם צריך לשלם לפועל גם על הזמן שלא עבד מחמת אונס.

המחנה אפרים (שכירות סי' ח) לומד מדברי הרשב"א, שהוא חולק על ריב"ן וריב"ם, ולשיטתו זהו גדר כללי, שכל אונס הוא פסידא דשוכר, והוא צריך לשלם את דמי השכירות במלואם. המחנה אפרים כותב, שכשיטת הרשב"א סובר גם רבינו יואל (המובא במרדכי אות שנו, וכן בתשובות מימוניות ספר קניין סי' לא) שפסק, שאם מת התינוק, צריך לשלם למלמד את כל שכרו.

ע"פ שיטה זו, דברי הגמ' (עט.) מתבארים כפשטם. חיוב תשלום דמי השכירות קיים בכל מציאות שהמשכיר יכול לקיים את חלקו בהסכם. לכן ב'ספינה סתם ויין זה', השוכר צריך לשלם את כל דמי השכירות, וגם על הזמן שלא השתמש בפועל. אולם אם המשכיר לא קיים את חלקו בהסכם (בין באונס ובין ברצון), השוכר אינו משלם לו את דמי השכירות, אלא רק על מה שנהנה בפועל.

לאור מחלוקת זו, נחלקו הראשונים בדין שוכר שמת בתוך ימי שכירותו, האם היורשים מחויבים לשלם על ימי השכירות שלאחר מות השוכר:

המרדכי (סי' שמה) מביא **בשם המהר"ם**, שהיורשין פטורין מלשלם על הזמן שלא השתמש (א"כ הקדים השוכר את שכרו בתחילה, שאז אין מוציאים מידי המשכיר). המרדכי כותב: "כל זה יש ללמוד מפירוש ריב"ן שפירש בההיא דהשוכר את הספינה".

הרשב"א (ח"א סי' אלף כח, וח"ב סי' שכח) חולק וסובר, שהיורשין צריכים לשלם את דמי השכירות במלואם⁹.

כאמור, בדין 'נפל הבית' נחלקו הרמב"ן והרא"ה האם השוכר חייב לשלם גם על הזמן שאינו גר בבית. לכאורה מחלוקת זו זהה למחלוקת התוס' והרא"ש כנגד הרשב"א, האם השוכר חייב לשלם במציאות של אונס.

אולם **הרשב"א** (ח"ב סי' שכח) כותב:

"...ומי שבא לדמותה, למשכיר בית לחברו, ונפל הבית, אינו ענין. דהתם, אדרבה! טענת המשכיר הוא, שאם אמר לו: בית זה, ונפל, אזדא. דהא: זה, אמר לו, ולא אחר... אבל כאן, משעת קניין, נתחייב האב בתשלומי שכירות, ואפילו לא קנו מידו, דשכירות כמכר".
א"כ, מפורש בדברי הרשב"א, שאע"פ שהשוכר צריך לשלם גם כשלא השתמש, משום ששכירות כמכר, אינו צריך לשלם כאשר נפל הבית, משום שהמשכיר אינו יכול לקיים את חלקו בהסכם השכירות. נראה, שניתן להבין את יסוד שיטת הרשב"א בשני אופנים:

א. התשלום הוא על עצם הקנייה (כרא"ה והר"ש משאנץ), אך לעומת מכירה רגילה, בשכירות יש גם חוזה והסכם ביניהם. לכן כאשר המשכיר לא קיים את חלקו בהסכם, כגון שהחפץ השוכר אינו קיים בעולם, השוכר אינו צריך לשלם על הזמן שהחפץ לא היה קיים.

ב. למרות ששכירות היא כמכר, התשלום אינו על עצם הקנייה אלא על העמדת החפץ השוכר לרשות השוכר¹⁰. לכן כאשר החפץ השוכר אינו קיים, השוכר אינו משלם את דמי השכירות על זמן זה, משום שבזמן זה המשכיר לא העמיד לרשותו את החפץ.

לפי שיטת הרשב"א, יש להבין כיצד יבאר את הגמ' (עז.), ממנה הוכיחו התוס' שאונס הוא פסידא דפועלים, ולכן בכל מציאות של אונס בשכירות, השוכר צריך לשלם רק על הזמן שהשתמש בפועל.

השטמ"ק (עח. ד"ה ובתשובה אחרת) מביא **בשם הר"ח** ביאור אחר לדברי הגמ' שם, וז"ל:

"גבי אגר אגרי לרפקא ואתא מטרא, אי סיירא הוי פסידא דפועלים, דיכול בעה"ב לומר לפועלים לכו חפרו...וכן השוכר פועל להשקות שדה ויבש הנהר, ולא היה מנהג הנהר ליבש, פסידא דפועלים, שבעה"ב יכול לומר הביאו מן הנהר האחר".

מכך לומד השטמ"ק: "משמע לפירושו, דפסידא דפועלים הוי טעמא, כי היכי דאמרינן בין סתם וספינה זו הא חמרא והא ספינתא, ה"נ מצינן למימר הך ארעא לכו וחפרו, לכו והביאו מן הנהר האחר".

א"כ, מדברי הר"ח עולה, שכעקרון בעה"ב צריך לשלם לפועלים גם על מה שלא עבדו מחמת אונס, ורק כאשר בעה"ב מצידו יכול לספק לפועלים עבודה והם אלו שלא יכולים לבצעה, בעה"ב משלם להם רק על מה שעשו.

⁹ המרדכי מביא, שבתחילה המהר"ם סבר כרשב"א, וכן היא שיטת רבינו יואל, אך לאחר מכן חזר בו.
¹⁰ הבנה זו התבארה לעיל סעיף ב.

ח. שיטת הרא"ה

לפי שיטת הרא"ה והר"ש משאנץ, יש להבין מדוע ביספינה זו ויין סתם' השוכר אינו משלם את דמי השכירות במלואם, והרי לשיטתם גם כאשר החפץ השכור אינו קיים והמשכיר אינו יכול להעמיד לרשותו חפץ אחר, השוכר צריך לשלם את כל דמי השכירות. [קושיא זו מתעצמת ביותר, היות והריטב"א הקשה מדוע ביספינה סתם ויין זה' השוכר צריך לשלם גם על הדרך שלא הלך בה, ומתוך בשם הרא"ה מורו, שכאן מדובר בשכירות מיוחדת, כעין קבלנות. ולכאורה, לפי שיטת הרא"ה, שב"נפל הבית" משלם את דמי השכירות במלואם, מדוע משמע שבסתם שכירות אי"צ לשלם במציאות של אונס].

עוד ניתן להקשות על שיטתם מהסוגיא (עט). האומרת: "אמר רבה בר רב הונא אמר רב- השוכר את החמור לרכוב עליה ומתה לו בחצי הדרך, נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומות". וא"כ, מדברי הגמ' עולה, שכאשר החפץ השכור אינו קיים, משלם שכר רק על מה שהשתמש, ואילו לפי שיטתם בפשטות נראה שהיה צריך לשלם את כל דמי השכירות

רבינו מאיר שמחה (בחי'דושיו, קג. ד"ה אי דא"ל) מבאר, שישנו חילוק בין שכירות לכל שימוש לבין שכירות לשימוש מסויים. השוכר בית לזמן הוא שוכר לכל שימוש, ולכן התשלום הוא על עצם קניית זכות השימוש בבית, ובהתאם לכך חייב לשלם גם כאשר למעשה אינו משתמש. אולם השוכר חמור וספינה הוא שוכר למטרה מסויימת ואינו יכול לשנות לדבר אחר, לכן החפץ השכור אינו קנוי לו, וממילא התשלום הוא על השימוש, ולכן אינו משלם כאשר אינו יכול להשתמש¹¹.

סיכום: מדברי הראשונים עולה, שקיימת מחלוקת עקרונית בהבנת יסוד תשלום דמי השכירות:

א. שיטת התוס' והרא"ש: התשלום הוא על השימוש. לכן משלם רק כאשר השתמש בפועל.

ב. שיטת הרא"ה והר"ש משאנץ: התשלום הוא על עצם הקנייה. לכן משלם גם כשאין לו כל יכולת שימוש¹².

הרשב"א ממצע בין השיטות, ולשיטתו השוכר צריך לשלם את מלוא דמי השכירות אע"פ שאינו יכול להשתמש, אא"כ המשכיר אינו יכול לקיים את התחייבותו, כגון שהחפץ אינו קיים.

ט. דין עבד שחלה לעומת דין אונס בשכירות

נראה שאע"פ שהתוס' והרא"ש סוברים שהתשלום הוא על השימוש, ישנו הבדל מהותי ביניהם. **מהתוס'** (נו: ד"ה והאי, ותוס' בע"ז טו. ד"ה והשתא) משמע ששכירות אינה כמכר אלא היא הסכם בעלמא, ולכן מובן מדוע התשלום הוא על השימוש.

אולם, לפי **הרא"ש** (שו"ת כלל עח, סי' ב) משמע ששכירות היא כמכר גמור. מכך עולה, שלפי הרא"ש, גם בקניין קיימת מציאות שהתשלום הוא על השימוש.

ממחלוקתם העקרונית עולה נפק"מ הלכתית:

הברייתא (עז). אומרת: "השוכר את הפועל ולחצי היום שמע שמת לו מת או שאחזתו חמה: אם שכיר הוא נותן לו שכרו, אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו". מכך משמע, שפועל מקבל שכר רק על מה שעבד.

¹¹ כחילוק זה מחלק הריטב"א (קידושין יז. ד"ה אמר רב) עצמו. ועי' לקמן בביאור דבריו.

¹² כאמור, לשיטתם יש לחלק בין סוגי השכירות, וגם לשיטתם יש מציאויות שהתשלום הוא על השימוש.

הראשונים מקשים, שהגמ' בקידושין (יז). אומרת: "חלה שלוש ועבד שלוש, אינו חייב להשלים". א"כ משמע, שעבד מקבל גם על מה שלא עבד, ולפ"ז מה החילוק בין פועל לעבד.

התוס' (קידושין יז. ד"ה חלה) כותבים:

"...דאין לדמותם כלל לעבד עברי, דעבד עברי גופו קנוי לאדונו. הלכך, חלה שלש אינו חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו, אבל מלמד אין גופו קנוי אלא שכר עצמו ללמוד עד הזמן, וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרוויח".

מדברי התוס' עולה, שקיים חילוק מהותי בין עבד לפועל. עבד גופו קנוי, ולכן הוא מקבל שכר על כל הזמן שנקנה לאדונו, גם כאשר לא עבד כל הזמן. אולם פועל אין גופו קנוי, ולכן מקבל שכר רק על הזמן שעבד בו.¹³

הרא"ש (סי' ו) כותב: "ולי נראה, דהתם מיירי כשחלה שלוש ועבד שלוש, דכיון שאחר חוליו קיבלו בעה"ב למלאכתו ולא אמר לנכות לו מה שחלה, מסתמא מחל לו, אבל הכא שהחולי היה בסוף זמנו אין הוכחה שמחל לוי". לפי הרא"ש, אין חילוק מהותי בין עבד לפועל, ובשניהם כעקרון התשלום הוא רק על מה שעבדו. לכן הרא"ש מבאר, שדין הגמ' בקידושין אמור דוקא כשחלה ואח"כ עבד, והוא נובע מחמת מחילת האדון.

נראה, שמחלוקת התוס' והרא"ש נובעת ממחלוקתם העקרונית בגדר השכירות:

לפי תוס', שכירות אינה כמכר, ולכן יש לחלק בין עבד לפועל, שדוקא עבד גופו קנוי. אולם לפי הרא"ש, שכירות היא כמכר, ולכן אף פועל גופו קנוי, וממילא אין לחלק בין פועל לעבד.

מן האמור עולה, שתוס' למדו שהגמ' (סה). אומרת: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", משום ששכירות אינה כמכר אלא הסכם בעלמא. אולם בכל מציאות של מכר, התשלום הוא על עצם הקנייה, ולכן אין הבדל האם למעשה הקונה היה יכול להשתמש בדבר שקנה, ובכל מקרה הוא משלם מחיר מלא. לעומת זאת, לפי הרא"ש, מדיני שכירות ניתן ללמוד שגם במציאות של מכר יתכן והתשלום הוא על השימוש, וכן יתכן שלא יחויב בתשלום במקרה של אונס. ולכן הרא"ש סובר, שגם בעבד, שגופו קנוי לרבו, מבחינת העיקרון האדון אינו משלם לעבד על הזמן שחלה ולא עבד.¹⁴

¹³ תוס' מביאים תירוץ נוסף: "ועוד נראה לחלק בין מלמד לע"ע, דעבד היכא דחלה ג' ועבד ג' היינו טעמא דאינו חייב להשלים משום דכתיב בספר מקצה שלש שנים כשני שכיר אם כן מצינו דשנים דשכיר הן שלש שנים והיינו דכתיב כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים, והלכך היכא דעבד שלש דהיינו שני שכיר אמר דאינו חייב להשלים ויטול שכרו כיון דעבדו ג' שנים דהיינו שני שכיר". לפי תירוץ זה, יתכן שאין חילוק מהותי בין עבד לפועל, וכן יתכן שגם כאשר נעשה קניין, העובד מקבל שכר רק על מה שעבד, ובעבד עברי זהו דין מיוחד.

¹⁴ ע"פ יסוד זה תוסבר מחלוקת נוספת של התוס' והרא"ש בהתאם לשיטתם. תוס' (י. ד"ה יכול) כותבים על דברי רב שפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום: "וא"ת, ומאי קמ"ל, והלא בפרק האומנין לא פליגי רבי דוסא ורבנן אלא דר' דוסא סבר דיד פועל על התחנתה ורבנן סברי דידו על התחנתה, אבל לכולהו יכול לחזור בו. וי"ל, דקמ"ל דיכול לחזור בו וידו על העליונה". מדבריהם עולה, שודאי שקבלן יכול לחזור בו בחצי היום ורק ידו על העליונה. אך המחנה אפרים (הל' שכירות פועלים סי' ה) מביא, שלפי הרא"ש (בשו"ת כלל קד סי' ב) והטור (סי' שלג), קבלן אינו יכול לחזור בו כלל, משום שתחילת מלאכה עבדא קניין. ונראה, שהם נחלקו בהתאם לשיטתם. תוס' סוברים ששכירות אינה קניין אלא הסכם בעלמא, ולכן כל שכיר יכול לחזור בו. אולם הרא"ש סובר, ששכירות היא מעשה קניין, וגוף הפועל קנוי לבעה"ב, ולכן כעקרון השכיר אינו יכול לחזור בו, ורק בפועל יש חידוש מיוחד - "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" - שמאפשר לו לחזור בו בחצי היום.

המהר"ם (מובא בתשובות מימוניות ספר קניין סי' לא, והביאו הרא"ש בסי' ו) סובר, שישנו חילוק בין פועל שקיבל את שכרו בתחילת העבודה, שאז מקבל שכר גם על הזמן שנאנס ולא עבד, לבין פועל שמקבל את שכרו רק בסוף העבודה, שאז מקבל שכר רק על הזמן שעבד בפועל.

מקור חילוקו הוא מדברי **הגמ'** (עט): "השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך: ר' נתן אומר- אם לא נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יטול". **ותוס'** (עט, ב ד"ה אי) ביארו את הטעם ש"אם לא נתן לא יטול"- "כיון שנתן לו שכרו נתרצה שיהא שלו לאלתר. אע"ג דאינה משתלמת אלא לבסוף, לדעת כן נותנו שיהא שלו לאלתר אם לא ישאר בו". אולם **הש"ך** (סי' שלג ס"ק כה) כותב: "דלא מסתבר לחלק בין הקדים לו שכרו או לא, דמה בכך שהקדים לו שכרו, הרי לא נתנו לו אלא על דעת שיעשה לו מלאכה כפי הזמן ששכר עמו, ולא דמי כלל לספינה זו ויין זה".

בביאור דברי המהר"ם נראה, שישנו חילוק עקרוני בין מציאות שהפועל מקבל שכרו לפני העבודה, לבין מציאות שהפועל מקבל את שכרו רק בתום העבודה. כאשר הפועל מקבל שכרו לפני העבודה, השכר הוא בגדר תשלום על הקנייה, ולכן אין מנכים מהתשלום אם הפועל נאנס ולא עבד. אולם כאשר הפועל מקבל את שכרו רק בתום העבודה, השכר ניתן על השימוש, ולכן אם הפועל נאנס ולא עבד, זמן זה ינוכה משכרו.¹⁵

הריטב"א (קידושין יז. ד"ה אמר רב) כותב וז"ל:

"ואע"ג דאמרין בפרק השוכר את האומנים דפועל או קבלן שחלה אין לו אלא שכרו במה שעשה ובטלת חוליו לעצמו, לא דמי פועל לעבד עברי דאילו פועל או קבלן השכירו בעל הבית למלאכה זו [ועל דבר ידוע נוטל שכרו, וכיון שלא עשאו אף על פי שחלה או נאנס אין לו אלא שכר מה שעשה לפי חשבון, אבל עבד עברי לא נשתעבד לו לעשות דבר ידוע אלא נשתעבד לו שיכופהו למלאכתו לומר שכל מלאכתו תהא לרבו ולפיכך אם חלה ולא עשה כלום נסתחפה שדהו של אדון" וכו'.

הש"ך (שלג, כה) לומד מהריטב"א, שפועל אין גופו קנוי. **הקצוה"ח** (שם ס"ק י) חולק על הש"ך בהבנת הריטב"א, וכותב: "ודברי הריטב"א הוא שיטה אחרת, לחלק בין נשתעבד לכל המלאכות או לדבר הידוע, ולשיטתו הוא הדין בפועל שנשתעבד לכל המלאכות- דין עבד עברי יש לו" וכו'.

מדברי הקצוה"ח עולה, שלפי הריטב"א, גם פועל גופו קנוי, ולכן החילוק בינו לבין עבד הוא, שעבד השתעבד לכל המלאכות ואילו פועל השתעבד רק למלאכה אחת.¹⁶ מכך ניתן להסיק, שכאשר השכירות היא לכל דבר, התשלום הוא על עצם הקנייה, ולכן לא מנכים מהשכר כאשר העבד נאנס ולא עבד. אולם כאשר השכירות היא לדבר מוגדר, התשלום הוא על השימוש, ולכן השוכר משלם רק על מה שהשתמש בו בפועל.

¹⁵ ע"י באחרונים שכתבו כיסוד הזה: **קובץ הערות** (סי' עג סי' ה- י), שהביא מקור לכך מדברי **הרי"י מיגאש** (ב"ב פו.), ועפ"י ז הסביר את דברי הר"ן בנדרים (מו, ב); **קהילות יעקב** (סי' מו); **אגרות משה** (ח"מ ח"א סי' עד).

¹⁶ בדברי **הריטב"א ב"מ** (י. ד"ה והא אמר) מפורש שפועל גופו קנוי, וכדברי קצוה"ח.

הר"ש משאנץ (מובא בתשובות מימוניות ספר קניין סי' ל) סובר, שאין לחלק בין פועל לבין עבד, ושניהם מקבלים שכר גם על מה שלא עבדו בפועל¹⁷. לפי שיטה זו, התשלום בשכירות הוא על עצם הקניין ולא על השימוש.

י. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (שכירות ה, א) כותב: "השוכר את הבהמה וחלתה או נשתתית או נלקחה לעבודת המלך, אע"פ שאין סופה לחזור, אם נלקחה דרך הליכתה, הרי המשכיר אומר לשוכר הרי שלך לפניך, וחייב ליתן לו שכרו משלם" וכו'. מדברי הרמב"ם עולה, שהשוכר משלם גם כאשר אינו יכול להשתמש בבהמה.

אולם לגבי שכירות פועלים כותב הרמב"ם (שכירות ט, ה): "השוכר את הפועל ונאחז לעבודת המלך, לא יאמר לו הריני לפניך, אלא נותן לו שכר מה שעשה".

וא"כ, יש להקשות, מדוע פועל שאינו יכול לעבוד מחמת אונס אינו מקבל את כל שכרו, כפי שכתב הרמב"ם לגבי בהמה, שאע"פ שאין סופה לחזור, השוכר משלם את השכר במלואו.

הלח"מ (שכירות ט, ה) מתרץ, שיש לחלק בין המקרים. לגבי בהמה מדובר שלקחיה בדרך הליכה, ומכיוון שמזלו גרם משלם את כל השכר, אולם לגבי פועל מדובר כאשר בכל מקרה היה נלקח, ומכיוון שכך א"צ לשלם את כל השכר.

מרכבת המשנה (שכירות ט, ה) כותב, שחילוק זה דחוק, שכן אין לו איזכור בדברי הרמב"ם. לכן המרכבת המשנה מבאר: "ואולם פשוט, דשאני פועל דלא שייך בו הריני לפניך, דאין גוף שלו נקנה לשוכר, דפועל חוזר בו בחצי היום, ושאני שוכר בהמה דשכירות ליומא ממכר הוא, וקרינן ביה הרי שלך לפניך".

לפי"ז, ישנו חילוק מהותי בין שכירות חפצים לשכירות פועלים. בשכירות חפצים התשלום הוא על עצם הקנייה, משום שגוף החפץ קנוי. אולם בשכירות פועלים התשלום הוא על השימוש, משום "דאין גוף שלו נקנה לשוכר".

אולם יש להעיר על חילוק זה, שכן הרמב"ם (מכירה יג, טו) כותב, שפועל גופו קנוי כעבד, ולכן אין לו אונאה, וא"כ לכאורה אין מקום לחלק בין שכירות פועלים לשכירות חפצים.

האבן ישראל (שכירות ה, א) מבאר, שלמרות זאת יש לחלק ביניהם, משום ש"פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום", ולכן למרות שגוף הפועל קנוי, לא שייך לשלם על עצם הקנייה, אלא התשלום הוא על השימוש. אולם בשכירות חפצים, שלא שייכת חזרה, התשלום הוא על עצם הקנייה, ככל מכר רגיל.

כחילוק עקרוני בין שכירות פועלים לשכירות חפצים כותב גם **קונטרס הספיקות** (כלל ז אות ה) שמוסיף, שהמחלוקת האם 'ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף' או 'אינה לשכירות אלא לבסוף' היא

¹⁷ כך סבר גם **המהר"ם** (המובא בתשובות מימוניות ספר קניין סי' לא) לפני שחזר בו. כך סובר גם **רבנו חננאל** (המובא בשטמ"ק עח. ד"ה ובתשובה אחרת), המבאר את סוגיית הגמ' (עז), שכל מציאות רגילה של אונס היא פסידא דבעה"ב. מכך עולה, שגם פועל מקבל שכר על מה שנאנס ולא עבד.

דווקא בשכירות פועלים, אך שכירות חפצים - "מיד שנגמרה השכירות וקנאה השוכר להדבר ההוא נתחייב בכל השכירות, דשכירות ליומא ממכר הוא"¹⁸.

עפ"י חילוק זה מיישב **רבינו מאיר שמחה** (בחידושו, ע"ט.) את קושיות הראשונים בין ספינה שטבעה בחצי הדרך (ע"ט.) שמשלם אף על מה שלא השתמש בספינה, לבין "אגר אגוריה לרפקא ואתא מיטרא פסידא דפועלים", שמשלם רק על מה שעבד הפועל. בספינה משלם אף על מה שלא השתמש מכיוון שבשכירות חפצים התשלום הוא על עצם הקנייה, אבל בשכירות פועלים התשלום הוא על השימוש, לכן התשלום הוא רק על מה שעבד.

בכך מבאר **האבן האזל** (שכירות ה, א) את שיטת הרמב"ם שהעתיק את הסוגיות כפשוטם ולא דחק אחת מהם כשאר הראשונים.

נראה, שעפ"י האמור, מבואר מדוע הראשונים לא קיבלו את תירוץ רבינו מאיר שמחה.

תוס' לא קיבלו את התירוץ, מפני שלשיטתם גם בשכירות חפצים אין קניין (כמבואר בתוס' נו: ד"ה והא), וממילא פשוט שתמיד התשלום יהיה על השימוש, ואין חילוק בין שכירות חפצים לשכירות פועלים.

ונראה, שהרא"ש לא קיבלו, מפני שגם בשכירות פועלים הוא קונה את הפועל כמו שקונה את העבד, ובכל זאת התשלום אינו על הקניין אלא על השימוש, וא"כ הוא הדין לגבי שכירות חפצים, שהתשלום הוא על השימוש. מכך עולה, שהרא"ש למד, שהעובדה שבשכירות פועלים שייכת חזרה ואילו בשכירות חפצים לא שייכת חזרה אינה משמעותית לעניין תשלום השכירות.

ועי' **באבני מילואים** (סי' כח ס"ק מו) שמוכיח מדברי התוס' בקידושין (מח. ד"ה דכ"ע) ומדברי הרא"ש (שו"ת כלל סט סעי' יא) שחולקים על דברי הקונטרס הספיקות, ולשיטתם גם בשכירות חפצים שייך הכלל ש"ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף". והדברים מתאימים לשיטתם העקרונית, שלא חילקו בין סוגי השכירות השונים.

יא. הערה בדברי קצוה"ח ע"פ ההבנות במהות התשלומים

הטור (סי' שלג סעי' ב) פוסק, שכאשר שכר פועל בעשרה דינרים והוזל מחיר השכירות לשמונה דינרים, צריך בעה"ב לשלם לפועל החוזר בו את כל דמי השכירות חוץ מדמים שנצרכים לו לשכור פועלים אחרים במקומו (דהיינו שישה דינרים), אף שהסכם השכירות לא היה על תשלום גבוה כזה.

הש"ך (ס"ק יט) חולק עליו וסובר, שמשלם רק את מה שעבדו ועליו הוסכם בהסכם השכירות, מכיוון שאין סברא שישלם יותר מכפי שסוכם.

קצוה"ח (ס"ק ח) מבאר את שיטתו של הטור שמשלם שישה דינרים, ע"פ ההבנה שפועל הוא כעבד :

"וכיון דהוא מדין עבד עברי שיוצא בגרעון כסף, ובעבד עברי קי"ל דמחשבין להקל... וא"כ ה"ה בפועל, אם הוקר ושוה עכשיו יותר יוכל לחזור בחצי יום ומחשב עם בעל הבית לפי דמים ששכרו, ואם הוזל מחשב על פי שנים הנותרות, וזה נכון".

¹⁸ יש להעיר, שבדברי הגמ' (סה.) מפורש שדין 'שכירות אינה משתלמת אלא בסוף' שייך גם לגבי שכירות חפצים. א"כ, לפי הקונטרס הספיקות צריך לומר, שיש חילוק בין המחלוקת האם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או 'אינה לשכירות אלא לבסוף', שמחלוקת זו היא בסברא, ולכן היא שייכת דווקא לגבי שכירות פועלים, לבין דין 'שכירות אינה משתלמת אלא בסוף', שדין זה נלמד מפס', ולכן הוא שייך גם לשכירות פועלים וגם לשכירות חפצים. וכ"כ **הדברות משה** (ח"ג סי' ד ענף א).

דהיינו, פועל גופו קנוי כעבד, ולכן כפי שעבד עברי יוצא בגרעון כסף, כך פועל יוצא בגרעון כסף, ולכן משלם שישה, כפי שבעבד מחשב עמו ע"פ השנים הנותרות.

אולם נראה, שדברי הקצוה"ח מתאימים דווקא לשיטת הרא"ה והר"ש משאנץ וסיעתו, הסוברים שהתשלום הוא על עצם הקנייה, ולפי"ז התשלום לפועל דומה לתשלום לעבד. אולם לפי שאר הראשונים, הסוברים שהתשלום הוא על השימוש, נראה שאין לדמות בין פועל לעבד ביחס לתשלום.

יב. סיכום

בדברי הראשונים ניתן למצוא ד' שיטות ביסוד חיוב התשלומים בשכירות:

- א.** שיטת התוס' והרא"ש: התשלום הוא על השימוש, ולכן אין לשלם יותר ממה שהשתמש בפועל.
- ב.** שיטת הרא"ה והר"ש: התשלום הוא על עצם הקנייה, ולכן כעקרון יש לשלם אף על מה שלא השתמש.
- ג.** שיטת הרשב"א: יש לשלם גם כאשר אינו משתמש מחמת אונס, אך אם החפץ השכור אינו קיים-א"צ לשלם.
- ד.** שיטת הרמב"ם (ע"פ מרכה"מ): בשכירות חפצים ובתים התשלום הוא על עצם הקנייה, ואילו בשכירות פועלים התשלום הוא על השימוש והעבודה.